

Deliberativa samtal för pedagogisk utveckling

Thomas Olsson

Sammanfattning—Vid detta rundabordssamtal kommer deliberativa samtal och deras betydelse för den pedagogiska utvecklingen att diskuteras. Deliberativa samtal utmärks av problematiseringar av olika synsätt med avsikten att deltagarna skall överväga egna och andras ståndpunkter och bryta dem mot varandra. Retoriska begrepp och verktyg används för att förklara och förstå de deliberativa samtalens karaktär och möjligheter att stödja pedagogisk utveckling.

Nyckelord—Deliberativ, dialog, dialektik, retorik, pedagogisk utveckling, sociokulturell, Scholarship of Teaching and Learning

I. INLEDNING

ENGAGERANDE samtal om undervisningsrelaterade frågeställningar är lika viktiga för den pedagogiska utvecklingen som motsvarande samtal är för forskningen. Som en inledning till rundabordssamtalet introduceras och beskrivs *deliberativa samtal* och *signifikanta nätverk*. En viktig tes som kommer att diskuteras vid rundabordssamtalet är att deliberativa samtal inom signifikanta nätverk är betydelsefulla för den pedagogiska utvecklingen i allmänhet och speciellt för utvecklingen av Scholarship of Teaching and Learning (SoTL).

II. DELIBERATIVA SAMTAL OCH SIGNIFIKANTA NÄTVERK

Förebilden för deliberativa samtal finner man i den antika retoriken. *Genus deliberativum* var det rådgivande talet som handlade om att överväga olika alternativ med syftet att komma överens om ett visst handlingssätt.

Deliberation innebär ett ömsesidigt nyanserat övervägande av olika alternativ och deliberativa samtal utmärks av problematiseringar av olika synsätt [1]. Avsikten med samtalen är att deltagarna skall överväga egna och andras ståndpunkter och bryta dem mot varandra. Samtalen bör vara prövande, granskande, värderande, analyserande, ifrågasättande, utmanande och samtidigt genomsyras av vidsynthet och respekt. Deliberativa samtal kan bidra till kompetensutveckling och en ökad förmåga att uppfatta och erfara olika perspektiv. De innefattas i ett sociokulturellt perspektiv på lärande [2] där kunskapsbildning och meningsskapande sker i socialt samspel med andra och kommunikation – av tankar, värderingar, insikter mm – är centralt.

Signifikanta nätverk beskrivs av Mårtensson och Roxå i en

text, *”Scholarship of teaching i ett utvecklingsperspektiv”* [3], som ”... det är här som en akademisk lärare konstruerar, omprövar och upprätthåller sin förståelse om den pedagogiska verklighet inom vilken han eller hon verkar.” Vidare skriver de: ” Vi tror på vikten av att lärare engagerar sig i konstruktiva samtal om undervisning och lärande. I vårt arbete med att stödja framväxten av SoTL vid Lunds universitet utgår vi från att de signifikanta nätverken existerar och att de är väsentliga. Vi antar att de individuella lärarna stämmer av sin förståelse av pedagogiska situationer hos medlemmarna i sina respektive signifikanta nätverk innan de är beredda att göra erfarenheterna publika, t ex skriva om dem. ... En slutsats vi dragit är därför att om SoTL skall understödjas – och det anser vi att det ska – så måste de signifikanta nätverken påverkas. Det är här som det i framtiden skall bli självklart att på ett kvalificerat sätt och med underbyggda argument diskutera undervisning och lärande. Det är här som det då i större utsträckning än idag blir naturligt att använda sig av referenser och forskningsstöd då beslut skall tas om undervisning. Det är här som kravet på att offentliggöra sina pedagogiska erfarenheter skall bli lika självklart som att offentliggöra sin forskning i de forskningsnätverk där man ingår.”

Undersökningar av Mårtensson, Olsson och Roxå [4] visar att de signifikanta nätverken existerar, att de är betydelsefulla, att de normalt består av omkring 10 personer och att de samtal och dialoger som förs inom nätverken ofta kan betraktas som deliberativa. Undersökningarna omfattar totalt cirka 80 universitetslärare från olika universitet och högskolor i Sverige.

III. RETORISKA BEGREPP OCH VERKTYG [5], [6], [7]

Retoriska begrepp och verktyg – *doxa*, *episteme*, *topoi*, *pistis* etc. – kan användas för att förklara och förstå de deliberativa samtalens möjligheter att stödja pedagogisk utveckling. Retorik uppfattas vanligen som talekonst eller konsten att övertyga. Men retorik handlar också om att problematisera, överväga och reflektera – kunskapsretorik. En retorisk analys innebär under dessa förhållanden att söka nya möjliga infallsvinklar och tolkningar och att bryta olika perspektiv mot varandra. På detta sätt används retoriken för att dialogiskt lösa problem och innefattar ett ömsesidigt resonemang och tankeutbyte.

Dialogens betydelse för kunskapsbildningen har varit erkänd sedan det antika Grekland. Platon utvecklade dialogen (från grekiskans *dialogos*, utredning) till en vetenskaplig metod – dialektiken (från grekiskans *dialektike techne*, samtalskonst) – med syftet att komma fram till verklig kunskap (nä

Thomas Olsson är universitetslektor i kemiteknik och arbetar med pedagogisk forskning och utveckling inom Genombrottet LTH (e-post: thomas.olsson@genombrottet.lth.se)

insikt i sanningen). Denna kunskap kallades *episteme* som betecknar sann eller vetenskaplig kunskap i motsats till *doxa* som betecknar sannolik kunskap.

I antiken uppfattades *doxa* som den rådande uppfattningen i olika frågor inom ett samhälle, en kultur eller en grupp. *Doxa* beskriver människors föreställning om verkligheten, deras vardagskunskap eller åsiktskunskap, vare sig den är sann (vetenskapligt belagd) eller inte. Retoriken tar hänsyn till och utgår från den aktuella *doxan*. Detta godtog inte Platon som ansåg att det finns en absolut sanning (*episteme*) som är oberoende av människan och som kan nås med hjälp av dialektiken. Aristoteles hade en mer nyanserad syn på begreppet *doxa* och menade att det är nödvändigt att ha denna som utgångspunkt vid dialogisk kunskapsbildning.

Ett retoriskt begrepp som är nära relaterat till *doxa* är *topoi*. Det grekiska ordet *topos* betyder plats eller ställe och *topoi* är pluralformen av *topos*. Med *topoi* menas mentala platser där man till exempel finner olika utgångspunkter, infallsvinklar eller associationer som en diskussion eller en text kan utgå ifrån. *Topoi* speglar tänkandet och gängse uppfattningar inom aktuell *doxa*. Valet av *topoi* är starkt beroende av rådande *doxa* och varierar mellan olika grupper, olika kulturer, olika tidsperioder etc. *Topoi* åskådliggör eller illustrerar relationen mellan begrepp, exempelvis mellan orsak och verkan, handling och konsekvens, möjlighet och svårighet, kvantitet och kvalitet, händelse och alternativ, positivt och negativt. *Topoi* avspeglar rådande perspektiv men öppnar också för möjligheter att se och förstå andra perspektiv och att kanske byta perspektiv.

Pistis är den retoriska termen för tillit och förtroende och *pistis* är nödvändig i all kommunikation mellan människor. Deltagarna i en dialog (eller ett deliberativt samtal) måste känna ömsesidigt förtroende för varandra och *pistis* är en förutsättning för ett dialogiskt lärande.

De olika begrepp, verktyg och argument som beskrivits ovan kan användas för att förstå, bearbeta och påverka den komplicerade struktur av uppfattningar, värderingar, kunskaper och perspektiv som omfattas av en viss *doxa*. De utgör bara ett urval och bland andra användbara verktyg i en retorisk analys kan nämnas *ethos* (trovärdighet), *pathos* (känslor), *logos* (förnuft), *fronesis* (visdom), *techne* (praktisk kunskap) och *persuasio* (övertygande).

Deliberativa samtal med syftet att aktivt komma fram till en gemensam och djupare förståelse av olika pedagogiska aspekter och perspektiv borde kunna bidra till den pedagogiska utvecklingen. Om deltagarna i samtalen delar en gemensam *doxa* och använder gemensamma *topoi* skapas en ömsesidig tillit (*pistis*). Det är lättare att vara trovärdig och begriplig om man omfattar samma *doxa* och *topoi*. Detta underlättar i sin tur en utveckling mot en dialogisk kunskapsbildning som mer och mer bygger på vetenskapligt belagd pedagogisk kunskap (*episteme*).

IV. RUNDABORDSSAMTAL

Syftet med rundabordssamtalet är att diskutera det deliberativa samtalets betydelse för pedagogisk utveckling med speciellt fokus på samtalens problematiserande, kompetensutvecklande och perspektivbrytande möjligheter. Som stöd för

diskussionen kommer ett empiriskt material som innehåller tankar från sökande och granskare som deltagit i samtal kring pedagogiska portföljer i samband med ansökningsprocessen till LTHs Pedagogiska Akademi att användas.

REFERENSER

- [1] Englund, T. (2000). *Deliberativa samtal som värdegrund: Historiska perspektiv och aktuella förutsättningar*, Skolverket
- [2] Säljö, R. (2000). *Lärande i Praktiken: Ett Sociokulturellt Perspektiv*, Prisma Bokförlag
- [3] Mårtensson, K. & Roxå, T. (2005). Scholarship of teaching i ett utvecklingsperspektiv, *Utvecklingskonferensen för högre utbildning*, Karlstads universitet, November 2005
- [4] Mårtensson, K., Olsson, T., Roxå, T. (2006). Scholarly Dialogues and Significant Networks for Educational Development, *6th International Conference on the Scholarship of Teaching and Learning (SoTL)*, City University, London, Maj 2006
- [5] Wolrath Söderberg, M. (2003). *Finns det genvägar till klokhet? Retorik som konsten att överväga*, Studentlitteratur
- [6] Aristotle, Kennedy, G. A. (övers.). (1991), *On Rhetoric*. Oxford University Press
- [7] Corbett, E. P. J. & Robert J. Connors, R. J. (1998). *Classical Rhetoric for the Modern Student*, Fourth Ed., Oxford University Press